

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

ВАСИЛЬЄВА ГАЛИНА ІВАНІВНА

УДК 373.5.091.12:37.091.33]:37.04(043.3)

**ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В
УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
ЛЮБАРЕЦЬ Владислава Вікторівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, професор кафедри
менеджменту та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ФЕДІЙ Ольга Андріївна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
завідувач кафедри початкової освіти,
природничих і математичних дисциплін та
методик їх викладання;

кандидат педагогічних наук,
МИЦИК Ганна Михайлівна,
Бердянський державний
педагогічний університет,
старший викладач кафедри прикладної
психології та логопедії.

Захист дисертації відбудеться «28» вересня 2021 року о 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: вул. Пирогова, 9, м. Київ–30, 01601.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (вул. Пирогова, 9, м. Київ–30, 01601) і на сайті університету <http://www.npu.edu.ua>.

Автореферат розіслано «28» серпня 2021 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М. Ю. Ляшенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах модернізації системи освіти в Україні, постає необхідність переосмислення досвіду теорії та методики професійної підготовки педагогічних працівників, здатних працювати згідно з новими методологічними орієнтирами, які окреслює Концепція Нової української школи (далі – НУШ). Серед них чільне місце посідає інклюзивна освіта, яка визнана світовою спільнотою найбільш гуманною та виступає у якості освітньої парадигми в рамках української освітньої політики, що базується на світоглядних засадах соціальної інклюзії, оскільки рівноправність, доступність та забезпечення якості є основоположним імперативом її функціонування.

На сьогодні Міністерством соціальної політики України за даними Державної служби статистики серед осіб з інвалідністю зареєстровано близько 163,9 тисячі дітей з вродженими вадами. У 18687 інклюзивних класах навчається 25078 учнів. Спрямованість політики держави на забезпечення якісної освіти осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП) гостро ставить питання про необхідність організації інклюзивного освітнього середовища.

Організація інклюзивного навчання потребує визначення методологічних засад методичної компетентності працівників закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), які беруть безпосередню участь в організації та забезпеченні ефективного функціонування інклюзивного середовища на основі формування професійної здатності виконувати функції наставника, тьютора, модератора й визначати індивідуальну освітню траєкторію дитини з особливими освітніми потребами.

Національною радою реформ визнано інклюзивну освіту одним із пріоритетів розвитку держави, що є одним із основних чинників реформування системи інституційного догляду та виховання дітей в Україні. У «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018 р.) наголошено на важливості особистісного розвитку педагогічних працівників як найвищої цінності суспільства. В основу дослідження покладено такі нормативні документи, як: Конституція України (1996 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про загальну середню освіту» (2020 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.), «Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 роки» (2014 р.) «Концепція «Нова українська школа» (2016 р.), «Концепція розвитку інклюзивної освіти» (2010 р.), «Положення про інклюзивно-ресурсний центр» (2018 р.), «Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» (2018 р.), інші нормативно-правові акти, що регламентують розвиток інклюзивної освіти та акцентують увагу на необхідності формування нової генерації педагогічних працівників, підготовленої до якісного забезпечення освітніх потреб дітей з ООП, розвитку її інтелектуального та культурного потенціалу. Розв'язання цієї проблеми в сучасних умовах вимагає від педагогічних працівників ЗЗСО глибокого усвідомлення переваг особистісно-орієнтованої парадигми інклюзивної освіти.

У 2018 році Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» від 6 вересня 2018 року (№ 2541-VIII) внесено зміни до законів України «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», зокрема щодо організації інклюзивного середовища: визначення особливих освітніх потреб дитини; підвищення кваліфікації педагогічних працівників; створення інклюзивного освітнього середовища; надання освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг; забезпечення учнів спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку; здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини протягом усього періоду навчання із обов'язковим залученням батьків до освітнього процесу.

Водночас, як засвідчує практика, готовність педагогічних працівників до роботи в інклюзивному освітньому середовищі є вкрай недостатньою. Однією з очевидних причин є прискорене впровадження інклюзивної освіти та недостатнє володіння педагогічних працівників ЗЗСО методичним супроводом впровадження інклюзивної освіти.

Соціальне й освітнє значення порушеної проблеми актуалізує необхідність дослідження формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища. Дослідження різних проблем освітнього середовища під кутом зору інклюзії набуває актуальності і привертає науковий інтерес завдяки його поліструктурності та міждисциплінарності. У фундаментальних працях вітчизняних і зарубіжних учених розкрито сучасні положення загальної середньої і вищої освіти (В. Андрущенко, Н. Дем'яненко, М. Корець, В. Петрук, Н. Рідей, Л. Сущенко, Н. Титова О. Романовський, та ін.); професійної підготовки педагогічних працівників у НУШ (Н. Бахмат, Ж. Верьовкіна, Т. Дорошенко, О. Матвієнко), філософія інклюзивної освіти та її концептуальні аспекти (В. Засенко, А. Колупаєва, Т. Сак, В. Синьов, С. Шеремет, П. Таланчук, Ю. Найда, G. Coutsocostas, A. Alborz та ін.); теоретичні та практичні аспекти професійної підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з ООП в умовах ІС (М. Берегова, Г. Давиденко, І. Демченко, Дж. Депелер, Р. Джордж, В. Засенко, Т. Зубарева, А. Колупаєва, С. Ліллі, С. Литовченко, Т. Лормана, Дж. Лупарт, В. Любарець, І. Малишевська, М. Нестерова, Л. Прядко, Л. Савчук, Т. Сак, О. Таранченко, І. Тат'янчикової, О. Федоренко, М. Чайковський, Д. Чемберс та ін.), основні теоретичні питання інклюзивної освіти (D. Brackenreed, C. Crawford); реалізація інклюзивної освіти на практиці (E. Carter, C. Hughes, V. Cook, D. Cameron, M. Tankersley та ін.); вивчення проблем інклюзивного навчання і впровадження його в освітній простір (І. Гудим, Л. Прохоренко, Г. Сіліна, О. Чеботарьова та ін.); викладання в інклюзивному закладі освіти (С. Єфімова, Г. Нікуліна, Л. Савчук, О. Таранченко, І. Хафізулліна, E. Avramidis, S. Ben-Yehuda, Y. Leyser, U. Last та ін.).

Аналіз наукових джерел та узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду впровадження інклюзивного середовища у ЗЗСО дали змогу визначити

проблематику підготовки педагогічних працівників для інклюзивної освіти низкою *суперечностей*, а саме:

– на соціальному рівні: між соціальним замовленням на впровадження інклюзивної освіти у ЗЗСО та відсутністю кваліфікованих педагогічних працівників, спроможних забезпечити освітній процес в умовах інклюзивного середовища;

– на науково-теоретичному рівні: між потребою у готовності педагогічних працівників ЗЗСО до роботи з учнями з ОПП та необхідністю оптимізації змісту їх професійної підготовки в умовах післядипломної педагогічної освіти, а саме підвищення кваліфікації;

– на практично-методичному рівні: між необхідністю реалізації інклюзивної освіти у ЗЗСО та несформованістю методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Отже, актуальність проблеми, її соціальна значущість, необхідність подолання означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Формування методичної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти в умовах інклюзивного середовища».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках тем Зведеного плану НДР сфери освіти, науки та інноватики «Теоретичні та методичні основи формування системи післядипломної освіти на засадах сталого розвитку» (Державний реєстраційний № 0117U004914), стратегії розвитку соціальної згуртованості українського суспільства: соціокультурний та освітній виміри» (Державний реєстраційний № 0120U001014).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 10 від 26 травня 2015 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та експериментальній перевірці педагогічних умов формування методичної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти в умовах інклюзивного середовища.

Відповідно до поставленої мети, визначено **завдання дослідження:**

1. Здійснити проблемний аналіз теоретико-методологічних аспектів формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

2. Розкрити сутність і зміст понять «інклюзивне середовище», «методична компетентність педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища».

3. Теоретично обґрунтувати структуру, визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

4. Виокремити, теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища та експериментально перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження - професійна підготовка і розвиток педагогічних працівників ЗЗСО у післядипломній педагогічній освіті.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування методичної компетентності педагогічних працівників для роботи з учнями з ООП в інклюзивному середовищі ЗЗСО.

Методи дослідження:

- *теоретичні:* теоретичний аналіз науково-методичної джерельної бази з означеної проблематики, порівняння різних поглядів на проблему та узагальнення дослідження – для уточнення категорійно-поняттєвого апарату дослідження; структурно-системний аналіз – для окреслення структурних компонентів методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища, визначення особливостей інклюзивного середовища у ЗЗСО; узагальнення та синтез – для виявлення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища; моделювання – для побудови моделі формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища;

- *емпіричні:* діагностичні – анкетування, тестування, інтерв'ювання, бесіди, з метою вивчення результатів професійної діяльності педагогічних працівників ЗЗСО у інклюзивному середовищі, спостереження для обґрунтування методичного супроводу процесу формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) для визначення ефективності створених і впроваджених педагогічних умов та розробленої моделі;

- *статистичні* для кількісного та якісного аналізу результатів експериментального дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

– уперше теоретично *обґрунтовано* та експериментально перевірено педагогічні умови формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища: (пробудження мотивації до підвищення кваліфікації впродовж кар'єрного зростання; спрямування на практико-орієнтовану професійну підготовку через створення заходів підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО для формування методичної компетентності в умовах інклюзивного середовища з реалізацією програми «Інклюзивне середовище: формування методичної компетентності», з впровадженням методичного посібника «Методичні рекомендації планування роботи асистента учителя закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання» та з використанням «Термінологічного словника – інклюзія»; забезпечення формування методичної компетентності через наповнення відкритого електронного контенту (https://uvu.org.ua/formuvannia_mk/) методичними матеріалами з інклюзивної освіти для саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації педагогічних працівників ЗЗСО, націлених на поглиблення та розширення їх можливостей удосконалення методичної

компетентності, підвищення готовності до адаптації в умовах інклюзивного середовища); теоретично *визначено* структурні компоненти формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища: гносеологічний (адекватне сприймання, осмислення, відображення, пізнання й конструювання процесу інклюзивного навчання); аксіологічний (суб'єктивна ціннісна позиція педагогічних працівників в умовах інклюзивного середовища); праксеологічний (методичні знання, вміння й навички та досвід їхнього застосування); професійно-особистісний (професійні психолого-педагогічні якості); *визначено* критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-творчий, рефлексивно-фасилітаційний), показники та рівні (репродуктивний, пошуково-евристичний, креативний) сформованості досліджуваної компетентності; побудовано модель формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища;

– *розкрито* сутність і зміст поняття «інклюзивне середовище», «методична компетентність педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища»;

– *удосконалено* зміст, форми та методи формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища у процесі їх підвищення кваліфікації.

Практичне значення одержаних результатів.

Розроблено модульну програму підвищення кваліфікації «Інклюзивне середовище: формування методичної компетентності» з впровадженням «Методичних рекомендацій планування роботи асистента учителя закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання» та словника «Термінологічний словник – інклюзія»; розроблено динамічний, відкритий професійно спрямований електронний ресурс (https://uvu.org.ua/formuvannia_mk/) для забезпечення організації та підтримки процесу формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО у післядипломній освіті.

Методичні рекомендації готові до використання педагогічними працівниками в ЗЗСО, у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників для інклюзивної освіти у ЗВО, у системі підвищення кваліфікації та перекваліфікації педагогічних працівників та в інститутах післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (акт № 07-10/112 від 16.02.2021 р.), Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 84-2 від 12.05.2021 р.), Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Центрального інституту післядипломної освіти при НАПН України (довідка № 478 від 22.04.2021 р.), управління освіти Дарницької районної в місті Києві державної адміністрації (довідка № 1125 від 16.04.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні наукові результати одержані дисертантом особисто. У спільних публікаціях авторка: здійснила аналіз нормативно-правових аспектів в інклюзивній освіті [2]; означила соціальну спрямованість інклюзивної освіти, розкрила диференційований підхід до учнів з ООП в у ЗЗСО [3]; проаналізувала наукові дослідження учених з проблеми формування методологічної компетентності педагогічних працівників в інклюзивній освіті [6]; розкрила роль та перспективи молоді в суспільстві [7]; визначила структуру готовності освітян до професійної діяльності в інклюзивно-освітньому середовищі [9]; пояснила використання та розуміння понять та термінів у рамках інклюзивної освіти [11].

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційної роботи викладені у доповідях на наукових, науково-практичних конференціях, зокрема на міжнародних: «Перша Німецько-українська осіння академія: Україна і Німеччина політика і управління в демократичній правовій державі» (Росток, 2009), «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції» (Кам'янець-Подільський, 2021), «Ціннісно-орієнтовний сталий розвиток освіти: уроки ЄС для України» (Київ, 2021).

Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності (2016-2021) та кафедри освіти для дорослих (2017-2020) Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Публікації. Основні наукові положення дисертаційного дослідження висвітлено у 11 наукових публікаціях автора, серед яких: 2 статті в колективних монографіях, 3 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому періодичному зарубіжному виданні, 3 праці апробаційного характеру, 2 праці, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (254 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 254 сторінки, із них основного тексту – 193 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету і завдання, об'єкт, предмет дослідження, наведено його методи, методологічну основу дослідження. Розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення здобутих результатів, особистий внесок авторки, деталізовано апробацію результатів дослідження та публікацій.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні аспекти проблеми формування методичної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти в умовах інклюзивного середовища**» – проаналізовано сучасний стан та наукові аспекти розуміння сутності інклюзивної освіти; розкрито зарубіжний та вітчизняний досвід становлення та розвитку інклюзивної освіти у ЗЗСО; означено проблематику формування

методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища як необхідну складову у роботі з учнями з особливими освітніми потребами, охарактеризовано сутність та структуру формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Проаналізувавши результати досліджень і наукові позиції зарубіжних вчених, ми виділили основні тенденції розвитку інклюзивної освіти за кордоном: взаємозв'язок ідей інклюзивної освіти з соціокультурною діяльністю (R. Bond, E. Castagnera, D. Kam Pun Wong, Sh. Benjamin, S. Carrington, J. Collins, J. Corbett, K. Hall, M. Nind, R. Robinson, K. Sheehy і ін.); розвиток соціокультурної компетентності учнів з ООП (E. Fitzsimons, S. Guerin, Sh. Hardiman, J. Tossebro, C. Wendelborg та ін.), ефективність урізноманітнення методичного супроводу учнів з ООП (R. Bond, E. Castagnera та ін.), розробці та реалізації індивідуальних навчальних планів (A. Broderick, H. Mehta-Parekh, D. Kim Reid, J. Kurth, A. Mastergeorge та ін.), професійна підготовка педагогічних кадрів для роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного середовища (N. Enesthesion, S. Kirk, J. Clark, M. Crozier, F. Crosby, D. Harvey та ін.).

Компаративний аналіз поглядів зарубіжних учених (T. Brandon, J. Charlton, A.-MvHansen, J.-R. Kim, A. Minnaert, K. Scorgie и др.) позиціонує поняття «інклюзивна освіта» через розкриття основних характеристик з позиції конструктивізму, що сприяє вивченню індивідуального розвитку учнів з ООП та визнають їх власну унікальність (здібність, здатність, мислення, рухи, діяльність та ін.). Інклюзивна освіта як соціально-педагогічне новоутворення, яке потребує організації інклюзивного середовища, в якому всі діти, незалежно від їх фізичних, психічних та інших особливостей, навчаються разом, з метою створення умов для соціалізації осіб з ООП для максимально можливої їх самореалізації та самоствердження.

В основу трактувань базових понять «інклюзивне середовище», «методична компетентність педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища» закладено системний контент-аналіз наукової літератури, нормативних документів державного рівня. У міждисциплінарному дискурсі «інклюзивне середовище» – це середовище, яке забезпечує сприятливі умови розвитку дітей з ООП у соціумі із необхідним медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом для задоволення та реалізації їх потреб. Ефективність інклюзивного середовища ЗЗСО залежить від колективу (директора або його заступників, вчителів початкових класів, класних керівників, учителів-предметників, асистентів вчителів, практичного психолога, соціального педагога, логопеда, дефектолога, реабілітолога та ін.) працюючого у міждисциплінарній співпраці, налаштованого на єдині цінності, включеного в єдину організаційну модель та вододіючого системою методів.

Опираючись на наукові доробки вчених І. Бондаренко, Л. Гладун, Т. Волобуєва, Т. Гущиної, Е. Данілавічюте, Г. Кашкарьова, К. Кожухова, О. Козирєва, А. Колупаєва, С. Литовченко, О. Семенов, Т. Сясіна, Н. Цюцюпи, В. Хитрюк та аналіз понять «компетентність», «професійна компетентність»

подано авторське поняття *«методична компетентність педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища»*, яка являє собою інтегративну професійно-особистісну характеристику, що забезпечує здатність до здійснення психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП у ЗЗСО, відповідно до професійного стандарту педагогічного працівника.

Формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища розглядаємо як комплексний процес, в якому відбувається інтеграція здібностей, здатностей, компетентностей та накопичення практичного досвіду, який безпосередньо удосконалюється упродовж життя, самоосвіти, професійної взаємодії. У межах підвищення кваліфікації педагогічних працівників (післядипломної освіти), у процесі формування методичної компетентності, ми використовували науковий досвід В. Буренко, Н. Василенко, враховували андрагогічні компоненти роботи з педагогічними працівниками ЗЗСО: 1) методи навчання; 2) мотивацію навчання; 3) принципи навчання дорослих; 4) принципи педагогічної майстерності.

Використовуючи масив попередніх досліджень з проблеми формування методичної компетентності працівників інклюзивної освіти, зокрема застосування форм та засобів формування методичної компетентності, ми виокремили найбільш актуальні: семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи, стажування, круглі столи, конференції, самостійна робота та наукові публікації. Саме дані форми та засоби сприяють засвоєнню педагогічними працівниками нової інформації для впровадження у активну взаємодію з учнями з ООП у ЗЗСО, розвитку їх індивідуальної професійної траєкторії, підвищення інформаційної культури, самоосвіти та саморозвитку.

Охарактеризовані підходи (*системний, цілісно-синергетичний, особистісно-розвивальний, інтерактивний, диференційний, компетентнісний*), принципи (*системності, науковості, навчально-дослідницький, цілісності освітнього процесу, інноваційності, професійної мобільності, індивідуалізації, творчості, співпраці, неперервності*) та функції (*організаційна, освітня, діагностична-прогностична, консультативна*) формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища дозволили розробити та представити її структуру. Визначено структурні компоненти формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища: гносеологічний (адекватне сприймання, осмислення, відображення, пізнання й конструювання освітнього процесу в умовах інклюзивного середовища); аксіологічний (суб'єктивна ціннісна позиція педагогічних працівників ЗЗСО до учнів з ООП); праксеологічний (методичні знання, вміння й навички для організації в ЗЗСО освітньої діяльності з учнями, які мають ООП); професійно-особистісний (особистісно-професійні якості для забезпечення психолого-педагогічного супроводу освітньої діяльності учнів з ООП).

У другому розділі **«Педагогічні умови формування методичної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти в умовах інклюзивного середовища»** – теоретично обґрунтовані

педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО у інклюзивному середовищі; розроблено модель формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища, визначено критерії, показники формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища та схарактеризовані їх рівні сформованості.

Перша педагогічна умова – пробудження мотивації до підвищення кваліфікації впродовж кар'єрного зростання – спрямована на формування комфортної комунікативної атмосфери (позитивних мотивів до кар'єрного зростання; бажання працювати в умовах інклюзивного середовища у ЗЗСО; готовності до адаптації та відповідальності за результати власної професійної діяльності; розвитку системи індивідуальних цінностей педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища).

Реалізація цієї умови забезпечує формування у педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища здатності створювати комфортну комунікативну атмосферу між суб'єктами освітнього процесу (вміти надавати психологічну підтримку, допомагати справлятися зі стресом та посттравматичним синдромом, розв'язувати конфлікти, організовувати комплексну взаємодопомогу та корекцію учнів з ООП; володіти методами діагностики, сприяти їх соціальній адаптації, використовувати інноваційні технології для забезпечення потреб учнів з ООП тощо.) за допомогою методичного супроводу, спрямованого на формування та розвиток *інклюзивного середовища* (ціннісного ставлення педагогічних працівників до науково-дослідницької діяльності, мотивації до дослідницької активності, до проектування, установки дотримання норм етичного кодексу освітянина). Дана педагогічна умова впливає на мотиваційний компонент методичної компетентності працівників закладів ЗЗСО у інклюзивному середовищі та надає можливість формувати соціальні та особистісно-професійні їх здатності. Дану умову реалізовували завдяки інноваційним та традиційним методам (евристичного, проблемного та дослідницького навчання) у процесі майстер-класів («Інноваційні підходи в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії», «Зміст і алгоритм роботи команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої освіти», «Розвиток почуття ритму у дітей з особливими освітніми потребами») та вебінарів («Здоров'язберезувальні технології в інклюзивному середовищі в умовах сучасних освітніх змін», «Створення мотиваційної основи мовлення у дітей»).

Друга умова, а саме: спрямування на практико-орієнтовану професійну підготовку через створення заходів підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО для формування методичної компетентності в умовах інклюзивного середовища з реалізацією програми «Інклюзивне середовище: формування методичної компетентності», з впровадженням методичного посібника «Методичні рекомендації планування роботи асистента учителя

закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання» та з використанням «Термінологічного словника – інклюзія», – направлена на формування методичної компетентності зі змістовим наповненням дидактичного матеріалу з особистісно-орієнтованим рефлексивним підходом та з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації освітнього процесу учнів з ООП. Реалізація умови відбувалася за різних форм: семінарських занять (семінар-дискусія, семінар-навчально-рольова гра, семінар дослідження, кейс-семінар); тренінгу («Побудова освітнього процесу командою супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти») та майстер-класів («Технології роботи асистента вчителя в умовах інклюзивного середовища», «Арт-терапія як засіб корекції у дітей з розладами аутичного спектру», «Розвиток почуття ритму у дітей з особливими освітніми потребами», «Технологія «Ритміка» як інструмент розвитку дитини з особливими освітніми потребами», «Інтерактивна книга для навчання дітей з особливими освітніми потребами»).

Втілення третьої умови – забезпечення формування методичної компетентності через наповнення відкритого електронного контенту (https://uvu.org.ua/formuvannia_mk/) методичними матеріалами з інклюзивної освіти для саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації педагогічних працівників ЗЗСО, націлених на поглиблення та розширення їх можливостей удосконалення методичної компетентності, підвищення готовності до адаптації в умовах інклюзивного середовища ЗЗСО, – націлена на формування самостійності в оволодінні змістом навчання, самостійності у розробленні дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації освітнього процесу учнів з ООП, постійному стимулюванні до розвитку, саморозвитку та уможливленні розвитку творчої самореалізації. Розроблений електронно-освітній ресурс (https://uvu.org.ua/formuvannia_mk/) є відкритим для всіх учасників освітнього процесу, його завданням є активізація саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації педагогічних працівників ЗЗСО з метою поглиблення та розширення їх можливості удосконалення методичної компетентності, підвищення спроможності їх до адаптації в умовах інклюзивного середовища. Практична цінність створеного контенту визначається перспективою професійної підготовки для педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища, а саме: підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО у дистанційній формі під час призупинення освітнього процесу в приміщеннях з метою попередження розповсюдження респіраторних захворювань (2020-2021рр.).

Дистанційний вектор методичного супроводу формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища здійснювався у вигляді вебінарів: «Дистанційно-інтерактивні форми співпраці з батьками у роботі педагога», «Використання корекційних методів у роботі з дітьми з особливостями психофізичного розвитку та їх батьками в освітньому просторі».

Розроблено модульну програму підвищення кваліфікації «Інклюзивне середовище: формування методичної компетентності», розміщену на

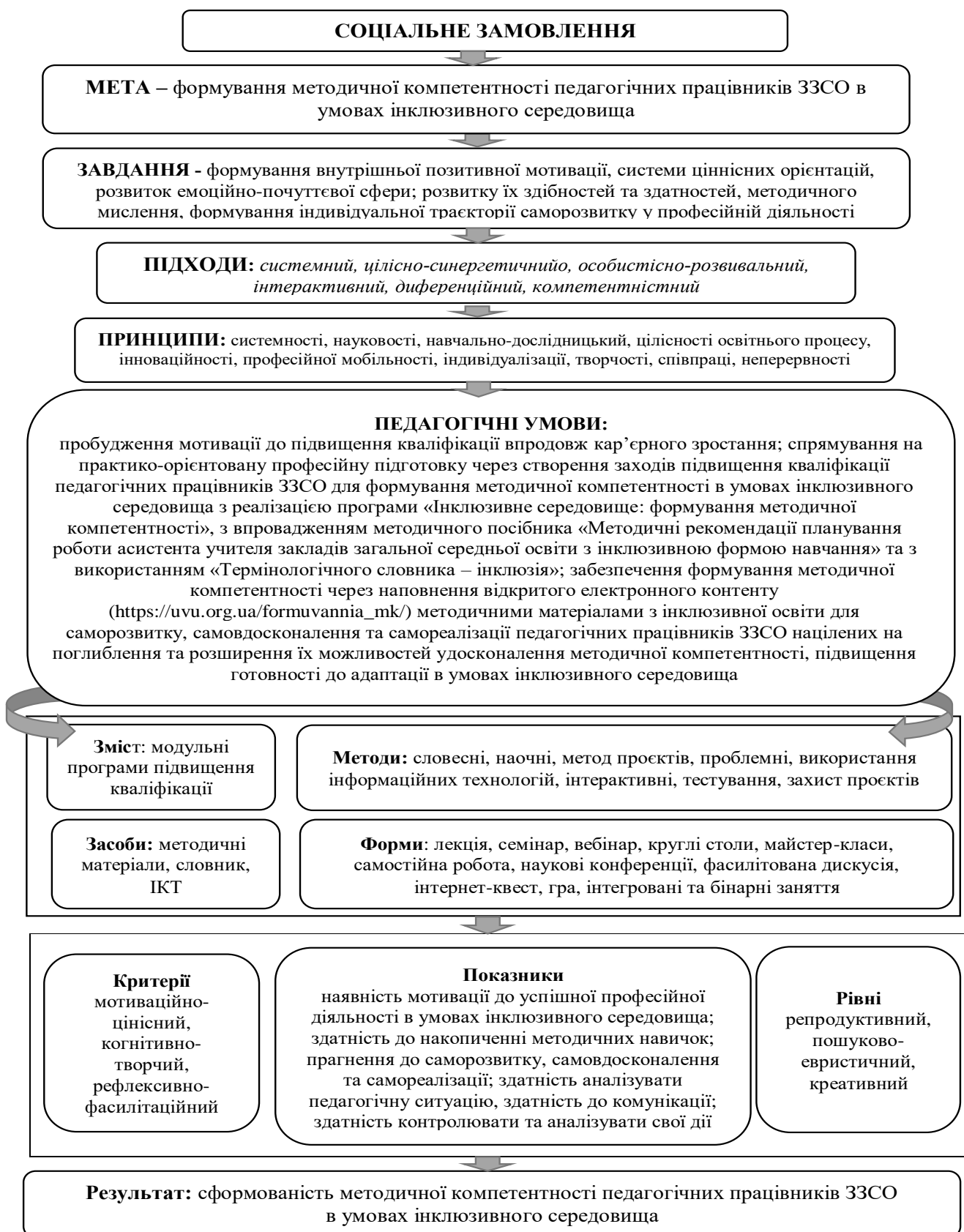
створеному динамічному, відкритому професійно-спрямованому електронному контенті (https://uvu.org.ua/formuvannia_mk/), який є невід'ємною формою самостійного підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО. Програма спрямована на дистанційне самостійне опрацювання слухачами інформації у зручний час за необхідними, конкретними темами професійного спрямування, виконання індивідуальних завдань практичного спрямування та виконання дослідних робіт, проходження поточної та контрольної перевірки. Активне включення та реалізація мережевого взаємовпливу у процесі формування методичної компетентності дозволяє повторювати методичні завдання, використовувати методичні пропозиції організаторів, координаторів, науковців, педагогів, що надають їм активи взаємодії у спільному використанні ресурсів, необмежених у часі та взаємопередачі професійного досвіду.

Розроблено модель формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища (рис. 1), яка під впливом зовнішніх соціокультурних чинників, нормативних документів, які регламентують організацію та методичне забезпечення освітнього процесу в інклюзивному середовищі, від постановки мети й основних завдань охоплює: наукові підходи (системний, цілісно-синергетичний, особистісно-розвивальний, інтерактивний, диференційний, компетентністний), принципи (системності, науковості, навчально-дослідницький, цілісності освітнього процесу, інноваційності, професійної мобільності, індивідуалізації, творчості, співпраці, неперервності) та функції (організаційна, освітня, діагностична-прогностична, консультативна); педагогічні умови.

Змістову складову зреалізовано у модульній програмі підвищення кваліфікації «Інклюзивне середовище: формування методичної компетентності» з упровадженням засобів: «Методичних рекомендацій планування роботи асистента учителя закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання», словника «Термінологічний словник – інклюзія»; розроблено динамічний, відкритий професійно-спрямований електронний ресурс (https://uvu.org.ua/formuvannia_mk/) для забезпечення організації дистанційної форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Модель містить процесуальну складову: форми (лекція, семінар, вебінар, круглі столи, майстер-класи, самостійна робота, наукові конференції, фасилітована дискусія, інтернет-квест, гра, інтегровані та бінарні заняття та ін.); методи (словесні, наочні, метод проєктів, проблемні, використання інформаційних технологій, інтерактивні, тестування, захист проєктів); засоби (навчальні програми, рекомендації, опорні конспекти лекцій, наочні, технічні, комп'ютерні, тестові завдання, програми, комп'ютерне тестування).

Результат досягнення мети ґрунтується на діагностиці рівнів (репродуктивний, пошуково-евристичний, креативний), сформованості досліджуваної компетентності на основі критеріїв та відповідних їм показників.

Рис.1. Модель формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища

Реалізація педагогічних умов передбачає наявність конкретних результатів формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища, перехід на більш високий рівень сформованості методичної компетентності від репродуктивного до креативного. Результатом підготовки є сформованість методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО у мовах інклюзивного середовища.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища» – розкрито й обґрунтовано організацію проведення педагогічного експерименту; експериментально перевірено дієвість моделі та ефективність педагогічних умов формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища; представлено процес обробки, аналізу та узагальнення результатів педагогічного експерименту, який здійснювався у три етапи: констатувальному, формувальному, контрольному.

На констатувальному етапі здійснено теоретичний аналіз проблеми на основі вивчення наукової літератури та існуючої практики формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища, сформульовано основну мету, завдання, обрано бази дослідження. Експериментально-дослідницька робота здійснювалася на базі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Київського університету імені Бориса Грінченка, Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, управлінні освіти Дарницької районної в місті Києві державної адміністрації.

Вибірку експериментального дослідження на констатувальному етапі склали 682 педагогічні працівники ЗЗСО (з них 85 – адміністрація, 151 – асистенти вчителів, 35 – практичні психологи, 23 – соціальні педагоги, 93 – вчителі початкових класів, 119 – вчителі іноземної мови, 93 – вчителі фізичної культури, 63 – вчителів музики, – 20 вчителів основної школи) щодо їх вибору критеріїв, та показників сформованості методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Аналіз отриманих результатів сприяв обранню критеріїв формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища: *мотиваційно-ціннісний* (77,7%), *когнітивно-творчий* (88,6%), *рефлексивно-фасилітаційний* (81,8%). Для оцінки показників досліджуваної компетентності застосовувався широкий спектр методів дослідження: анкетування, бесіда, спостереження, тестова діагностика, діагностичні методики. Мотиваційно-ціннісний критерій формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО оцінювався за допомогою анкетування, спрямованого на виявлення мотивів методичної діяльності, системи ціннісних орієнтацій, особистісних якостей, необхідних для роботи в умовах інклюзивного середовища. Когнітивно-творчий критерій формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО

оцінювався за допомогою анкетування та тестових завдань для виявлення теоретичних знань та алгоритмів професійних дій, необхідних для здійснення методичної діяльності в умовах інклюзивного середовища. Для оцінки рефлексивно-фасилітаційного критерію формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища використовувався такий метод оцінки, як рішення ситуаційних завдань, а також методика оцінки проєктів.

В подальшому експерименті, під час формувального етапу взяли участь 190 респондентів (з них 25 – адміністрація, 39 – асистенти вчителів, 10 – практичні психологи, 6 – соціальні педагоги, 25 – вчителі початкових класів, 37 – вчителі іноземної мови, 25 – вчителі фізичної культури, 18 – вчителів музики, – 5 вчителі основної школи), з яких було створено за кількістю однакові контрольну (КГ) та експериментальну (ЕГ) групи по 95 респондентів.

На початку формувального етапу педагогічного експерименту було зафіксовано вхідний рівень сформованості методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища: мотиваційно-ціннісний, (33,1% з усіх опитаних мали репродуктивний, 32,3 % – пошуково-евристичний); когнітивно-творчий, (45,5% – репродуктивний, 29,3% – пошуково-евристичний); та рефлексивно-фасилітаційний (52,3% – репродуктивний, 35% – пошуково-евристичний).

Реалізація педагогічних умов на формувальному етапі активізувала вплив на формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища. Як показала практика, інтенсивне формування досліджуваної компетентності зумовлено можливістю здійснення заходів завдяки забезпеченню організації та підтримки дистанційної форми процесу формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах підвищення кваліфікації наповненням відкритого професійно-спрямованого електронного контенту (https://uvu.org.ua/formuvannia_mk/) в Українському відкритому університеті післядипломної освіти. Інтенсифікація даного ресурсу зумовила розширення мережевої взаємодії і соціального партнерства різних організацій. З цією метою була розроблена комплекс заходів, пов'язаних зі створенням мережевого співтовариства зацікавлених осіб в області інклюзивної освіти за допомогою мережевої взаємодії і соціального партнерства для успішної соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.

Формування методичної компетентності педагогічних працівників у рамках експериментальної роботи здійснювалося з застосуванням програми «Інклюзивне середовище: формування методичної компетентності», з впровадженням методичного посібника «Методичні рекомендації планування роботи асистента учителя закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання» та з використанням «Термінологічного словника – інклюзія».

На контрольному етапі експериментального дослідження, здійснено діагностику рівнів формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища, яка засвідчила суттєві позитивні зміни. За результатами дослідження здійснено порівняльний аналіз

отриманих результатів експериментальної та контрольної груп, який підтвердив ефективність педагогічних умов формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища (табл. 1).

Суттєві зрушення, які відбулися у ЕГ на всіх рівнях, свідчать про результативність проведеної роботи. Найбільші зміни відбулися на репродуктивному рівні, який зменшився на 21,1%. Переконливими є зрушення на пошуково-евристичному рівні сформованості методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища – частка респондентів, яким притаманний цей рівень, зменшилася на -5,2% на користь креативного рівня сформованості, який збільшився на 26,3%.

Таблиця 1

Діагностика рівнів сформованості методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища за результатами дослідження (%)

Рівень	Констатувальний (%)		Формувальний (%)		Різниця між показниками (%)	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Креативний	24,1	27,4	35,7	53,7	11,6	26,3
Пошуково-евристичний	43	40,9	48,3	35,7	5,3	-5,2
Репродуктивний	38,2	29,3	21,3	8,2	-16,9	-21,1

Зміни, які відбулися в КГ, є незначними порівняно з ЕГ а саме: пошуково-евристичний, креативний рівні збільшилися відповідно на 5,3 %, 11,6 %, а репродуктивний рівень готовності зменшився на 16,9 %. Зміни у респондентів КГ виявились незначними відповідно до статистичного вимірювання показників ЕГ.

З метою визначення ефективності педагогічних умов формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища для практичного підтвердження вірогідності отриманих результатів (позитивних зрушень в ЕГ) було застосовано t – критерій Стьюдента.

Таким чином, здійснена експериментальна перевірка теоретично визначених педагогічних умов та моделі формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища надає змогу стверджувати про їх ефективність.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання – формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища, що виявляється у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов цього процесу. В ході дослідження реалізовані мета й завдання дають змогу сформулювати такі висновки.

1. Системний аналіз нормативно-правових державних документів, таких як: Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Концепція розвитку освіти України на період 2015 – 2025 роки», «Концепція «Нова українська школа», «Концепція розвитку інклюзивної освіти», «Положення про інклюзивно-ресурсний центр», «Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти», – та наукових досліджень дозволив розробити та обґрунтувати особливості розробленості проблеми формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Соціально-освітні передумови, продиктовані необхідністю включення учнів з ООП в інклюзивне середовище, а саме: гуманізація суспільства і реалізація принципу рівних можливостей в освіті для всіх, «соціальна» модель розуміння інклюзії, «зміна цільових установок в сфері освіти від «знансєвих» до компетентнісних - визначили напрями дослідження.

2. Розкрито сутність та зміст поняття *«інклюзивне середовище»* – це середовище, яке забезпечує сприятливі умови розвитку дітей з ООП у соціумі із необхідним медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом для задоволення та реалізації їх потреб. Аналіз компетентностей та вимоги до педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища, уможлиблює виокремлення методичної компетентності у сформульоване авторське поняття: *«методична компетентність педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища»*, яка являє собою інтегративну професійно-особистісну характеристику, що забезпечує здатність до здійснення психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП у ЗЗСО, відповідно до професійного стандарту педагогічного працівника.

3. Теоретично обґрунтовано структуру сформованості методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища. Структурними компонентами визначено: *гносеологічний, аксіологічний, праксеологічний, професійно-особистісний*.

Визначено критерії та показники формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища. Показником сформованості *мотиваційно-ціннісного* критерію є наявність мотивації до успішної професійної діяльності в умовах інклюзивного середовища, позитивне ставлення до інклюзивної освіти, прагнення до самовираження, творчості, професійного росту, наявність інноваційного потенціалу; *когнітивно-творчого* – здатність аналізувати педагогічну ситуацію, здатність до комунікації, впровадження у професійну діяльність сучасних освітніх технологій, володіння методиками, озброєність прийомами пошуку професійно-важливої інформації, її обробки, інтерпретації та застосування, здатність до прояву креативності педагогічних працівників, *рефлексивно-фасилітаційний* – здатність до лідерства у професійній діяльності, здатність аналізувати педагогічну ситуацію, здатність до комунікації; здатність контролювати та аналізувати свої дії, діяльності учнів

з ООП та досвіду колег. З урахуванням виокремлених критеріїв і відповідних їм показників виявлені три рівні сформованості досліджуваної компетентності: репродуктивний, пошуково-евристичний, креативний.

4. Виокремлено педагогічні умови формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища: пробудження мотивації до підвищення кваліфікації впродовж кар'єрного зростання; спрямування на практико-орієнтовану професійну підготовку через створення заходів підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО для формування методичної компетентності в умовах інклюзивного середовища з реалізацією програми «Інклюзивне середовище: формування методичної компетентності», з впровадженням методичного посібника «Методичні рекомендації планування роботи асистента учителя закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання» та з використанням «Термінологічного словника – інклюзія»; забезпечення формування методичної компетентності через наповнення відкритого електронного контенту (https://uvu.org.ua/formuvannia_mk/) методичними матеріалами з інклюзивної освіти для саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації педагогічних працівників ЗЗСО, націлених на поглиблення та розширення їх можливостей удосконалення методичної компетентності, підвищення готовності до адаптації в умовах інклюзивного середовища.

Розкрито доцільність створення відкритого професійно-спрямованого електронного контенту (https://uvu.org.ua/formuvannia_mk/) у забезпеченні та організації підтримки дистанційної форми безперервного процесу професійної підготовки педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища. Його інтенсифікація зумовила розширення мережевої взаємодії і соціального партнерства різних організацій. З цією метою була розроблена практична програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників, реалізація якої передбачає комплекс заходів, пов'язаний зі створенням мережевого співтовариства зацікавлених осіб задля взаємодії і соціального партнерства в умовах інклюзивного середовища.

Обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища. Результати педагогічного експерименту засвідчують позитивну динаміку формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища як у ЕГ (+21,1 %; -5,2 %; -26,3 %), відповідно у КГ (+5,3 %; +11,6 %; -16,9 %)

Застосування математичного t – критерій Стьюдента опрацювання експериментальних даних підтвердило ефективність педагогічних умов у процесі реалізації моделі формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Подальшого наукового вивчення потребує обґрунтування та створення освітнього середовища дистанційної форми перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Монографії

1. **Васильєва Г. І.** Позиції зарубіжних вчених впровадження інклюзивної освіти. *Методологія неперервної освіти та наукового дослідження : колективна монографія / за ред. Н. М. Рідей, Е. В. Лузік.* Київ : ТОВ ЦП «Компринт», 2020. С. 125-132.
2. Любарець В., **Васильєва Г.**, Верьовкіна Ж. Нормативно-правові аспекти в інклюзивній освіті. *Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи : колективна монографія / кол. авт. ; голов. ред. В. В. Любарець, В. В. Бахмат.* Київ : Міленіум, 2020. С. 216-227.

Статті в наукових фахових виданнях України

3. Любарець В., **Васильєва Г.**, Верьовкіна Ж. Диференційований підхід в інклюзивній освіті. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.* 2017. Вип. 13. С. 150–156.
4. **Васильєва Г.** Організаційно-педагогічні умови формування методичної компетентності працівників освіти інклюзивної форми навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2021. № 2 (106). С. 194-211.
5. **Васильєва Г.** Формування методичної компетентності педагогічних працівників інклюзивної освіти під час підвищення кваліфікації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2021. № 3 (107). С. 90-98.

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях

6. Liubarets V., **Vasylieva H.** Educational workers methodological competence formation in the conditions of inclusive learning. *Paradigm of knowledge.* Frankfurt, 2021. February 1(45). P. 154–175.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Жадан М., **Васильєва Г.** Молодіжна політика. *Україна і Німеччина політика і управління в демократичній правовій державі: Перша Німецько-українська осіння академія, 1-12 жовтня 2009 г.* Ростов, 2009. С. 80-82.
8. **Васильєва Г.** Аналіз передумов підготовки та перепідготовки працівників освіти до роботи в умовах інклюзивного навчання. *Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.* Київ : Міленіум, 2021. С. 53-55.
9. Любарець В., **Васильєва Г.** Готовність освітян до професійної діяльності в інклюзивно-освітньому середовищі. *Ціннісно-орієнтовний сталий розвиток освіти: уроки ЄС для України : матеріали науково-практичної конференції, 18-20 травня 2021 р.* Суми, 2021. С. 214-217.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

10. **Васильєва Г. І.** Методичні рекомендації планування роботи асистента учителя закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання. Київ : Міленіум, 2018. 44 с.

11. **Васильєва Г. І.,** Любарець В. В. Термінологічний словник – інклюзія. Київ : Міленіум, 2018. 42 с.

АНОТАЦІЇ

Васильєва Г. І. Формування методичної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти в умовах інклюзивного середовища. На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2021.

Проаналізовано стан розробленості проблеми формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища. Уточнено коло базових понять дослідження: «інклюзивне середовище; «методична компетентність педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища».

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища. Теоретично обґрунтовано структуру формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивної освіти: компоненти (гносеологічний, аксіологічний, праксеологічний, професійно-особистісний); визначено критерії (*мотиваційно-ціннісний, когнітивно-творчий, рефлексивно-фасилітаційний*), показники та рівні (репродуктивний, пошуково-евристичний, креативний) сформованості досліджуваної компетентності; побудовано модель формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Педагогічний експеримент підтвердив дієвість запропонованих педагогічних умов формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Подальшого наукового вивчення потребує обґрунтування та створення освітнього середовища дистанційної форми перепідготовки та підвищення кваліфікації формування методичної компетентності педагогічних працівників ЗЗСО в умовах інклюзивного середовища.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічні працівники, педагогічні умови, методична компетентність, інклюзивне середовище, учні з особливими освітніми потребами, заклад загальної середньої освіти.

Vasylieva H. I. Formation of methodical competence of pedagogical workers in the inclusive environment conditions in secondary education institutions. On the rights of the manuscript.

The dissertation for the competition of scientific degree of the candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2021.

Analyzed the breakdown of the problem and the formation of the methodical competence of pedagogical workers of the SEI in the inclusive environment conditions. The structure of the formation of the methodical competence of pedagogical workers of the SEI in the inclusive environment conditions is theoretically outlined with structural components such as epistemological, axiological praxeological, professional and special.

Clarified the number of basic concepts to understand the research: “inclusive environment; "Methodical competence of pedagogical workers of the SEI in the inclusive environment conditions."

The state of elaboration of the problem of formation of methodical competence of pedagogical workers of SEI in the inclusive environment conditions is analyzed. The range of basic research concepts has been clarified: “inclusive environment; "Methodological competence of pedagogical workers of SEI in the inclusive environment conditions".

For the first time theoretically substantiated and experimentally checked the pedagogical conditions of formation of methodical competence of pedagogical workers of SEI in the inclusive environmental; the structural components of formation of methodical competence of pedagogical workers of SEI in the conditions of the inclusive environment are theoretically defined: epistemological (adequate perception, comprehension, reflection, cognition and construction of process of inclusive training); axiological (subjective value position of teachers in an inclusive environment); praxeological (methodical knowledge, skills and experience of their application); professional-personal (professional psychological-pedagogical qualities) defined criteria (motivational-value, cognitive-creative, reflexive-facilitative), indicators and levels (reproductive, exploratory-heuristic, creative) of the formation of the studied competence; the model of formation of methodical competence of pedagogical workers of SEI in the conditions of the inclusive environment is constructed.

The pedagogical experiment confirms the acting of proponated organizational-pedagogical community to form the methodical competence of the pedagogical workers of the SEI in the inclusive education conditions.

For a given education there is a need for the establishment of the educational center of the distance form of retraining and the advancement of the quality of the methodical competence of pedagogical workers in the educational institutions in the inclusive environment conditions.

Key words: professional training, pedagogical workers, pedagogical conditions, methodical competence, inclusive environment, students with special needs, secondary education institution.